

ECONOMIA APLICADA A LES CIÈNCIES SOCIALS
Grau en Treball social
Departament d'economia aplicada

Autors:

Isabel Pla Julián
Angel Villalba Fonfria

Any: 2017

Tema 2

ELS ACTORS PRIVATS EN L'ECONOMIA DE MERCAT

1. **Especialització econòmica, mercat i coordinació**
 - 1.1. Especialització i intercanvi de mercat
 - 1.2. Formes socials de divisió del treball [especialització]
2. **El comportament dels agents econòmics: la racionalitat**
 - 2.1. Racionalitat i espontaneïtat
 - 2.2. Racionalitat econòmica i racionalitat moral
 - 2.3. Estructures de mercat i racionalitat plena, limitada i desigual
3. **Els béns com a mercaderies**
 - 3.1. Valor d'ús i valor de canvi dels béns
 - 3.2. Tipologia dels béns i serveis econòmics
 - 3.3. Elasticitat (preu, renda, creuada)

4. Demanda i oferta de béns

4.1. La decisió de demanda de consum

4.2. Determinants de la demanda de béns: la corba de demanda

4.3. Determinants de l'oferta de béns: la corba d'oferta

5. L'empresa i les estructures de mercat

5.1. Què significa el concepte d'estructura de mercat?

5.2. Diferents tipologies d'estructures de mercat

5.3. Competència perfecta

5.4. Existència de mercats imperfectes

5.5. Anàlisi de concentració de capitals: monopolis i oligopolis

6. Les fallades de mercat

6.1. Les fallades de mercat

6.2. Justificacions d'intervenció pública

Bibliografía bàsica:

- Gallego, J.R., Nácher, J., coords. (2001), *Elementos Básicos de Economía. Un análisis institucional*. Capítol 2,3 i 5.
- Torres, J. (2008): *Economía Política*. Ed. Pirámide. Madrid. Capítols 4, 5, 6

1. Especialització econòmica, mercat i coordinació

1. Especialització econòmica, mercat i coordinació

1.1. Especialització i intercanvi de mercat.

- a) **Hi ha diferents grups de persones amb determinades capacitats productives** (dotació de recursos: propietat de factors productius) **i necessitats de benestar.**

1. Especialització econòmica, mercat i coordinació

b) Els membres d'un grup necessiten un determinat bé X i es plantegen (anàlisi cost–benefici) produir-lo o bé comprar-lo:

- i) Si el cost de la producció del bé X [per part del mateix grup] supera la utilitat del seu consum, el grup no el produirà sinó que el comprarà (està disposat a pagar un preu igual o inferior al valor de la satisfacció que aporta el consum) → demanda del bé X.**
- ii) Si el cost de la producció del bé X [per part del mateix grup] és inferior a la utilitat del seu consum, aleshores el grup produirà el bé i produirà més del que necessita, venent l'excedent (si pot cobrar un preu igual o superior al cost de la producció) → el grup s'especialitza en la producció del bé X → oferta del bé X.**

1. Especialització econòmica, mercat i coordinació

- c) Cada grup **s'especialitza en aquella producció on pot obtenir un major benefici, on resulta ser més eficient amb els factors productius que posseeix (on té *avantatge comparatiu*)**, sempre que hi haja possibilitat de competir lliurement i es puga vendre el producte.
- d) Els productors i els compradors poden operar com a tals **si existeix un mercat** en el qual puguen entrar en contacte i acordar intercanviar el bé X a un determinat preu. D'aquesta manera millora el benestar de tots dos grups.

... però no sempre:

Nigèria, any 2005. Una de les nacions més pobres del món. El govern havia liberalitzat el mercat de cereals. Van arribar els grans exportadors i importadors. La seua arribada va monopolitzar el mercat, van nàixer empreses agràries que produïen només per a l'exportació, a costa del mercat local. Les famílies van dedicar els seus escassos recursos a produir arròs per al mercat internacional. El país va començar a importar productes alimentaris i els preus van pujar, però els sous i l'ocupació no. Els nigerians no tenien diners suficients per a comprar els productes importats que omplien les prestatgeries dels supermercats i van començar a morir de gana [Butlletí de Mans Unides, juny 2009].

1. Especialització econòmica, mercat i coordinació

1.2. Formes socials de divisió del treball [especialització]

- a) **Especialització professional del treball** (*divisió tècnica del treball*): parcel·lació del treball dins de l'empresa, de manera que **cada treballador s'especialitza en la realització d'un conjunt de feines específiques** (lloc de treball).

- b) **Especialització productiva del treball** entre branques (sectors) i/o entre empreses d'una branca (*divisió social del treball*): **cada empresa [o persona, o territori] s'especialitza en la producció d'un tipus de béns o en la realització d'una fase del procés de producció d'un determinat bé** (ex.: subcontractació de part del procés).

1. Especialització econòmica, mercat i coordinació

- c) **Repartiment del treball segons gènere**: divisió del treball **segons els rols** de gènere del treball **dins de la família** (treball reproductiu o domèstic no remunerat) **i fora d'aquesta** (treball mercantil remunerat).
- i. Les dones fan bona part del treball reproductiu no remunerat (**repartiment desigual del treball familiar**).
 - ii. Els homes fan bona part del treball remunerat (**accés desigual al treball mercantil**).
 - iii. Aquesta discriminació de gènere persisteix en totes les societats a escala internacional encara que adopta diferents formes (**segregació horitzontal i vertical**^(*), **discriminació salarial**, feminització de la pobresa, ús desigual del temps).

(*) Segregació horitzontal en el treball es refereix a les dificultats de les persones a accedir a determinades professions. Segregació vertical en el treball, les dificultats que tenen les dones per a poder desenvolupar-se professionalment.

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

2.1. Racionalitat i espontaneïtat

- a) **Decisions guiades per la racionalitat: s'actua de manera coherent amb un objectiu predeterminat, analitzant les diferents alternatives segons els seus costos i resultats previstos (ús de la raó).**
- b) **Decisions guiades per l'espontaneïtat: s'actua sense un objectiu predeterminat, sota la influència de les emocions, sense analitzar els costos i resultats de les decisions ni les alternatives.**

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

a) Racionalitat econòmica:

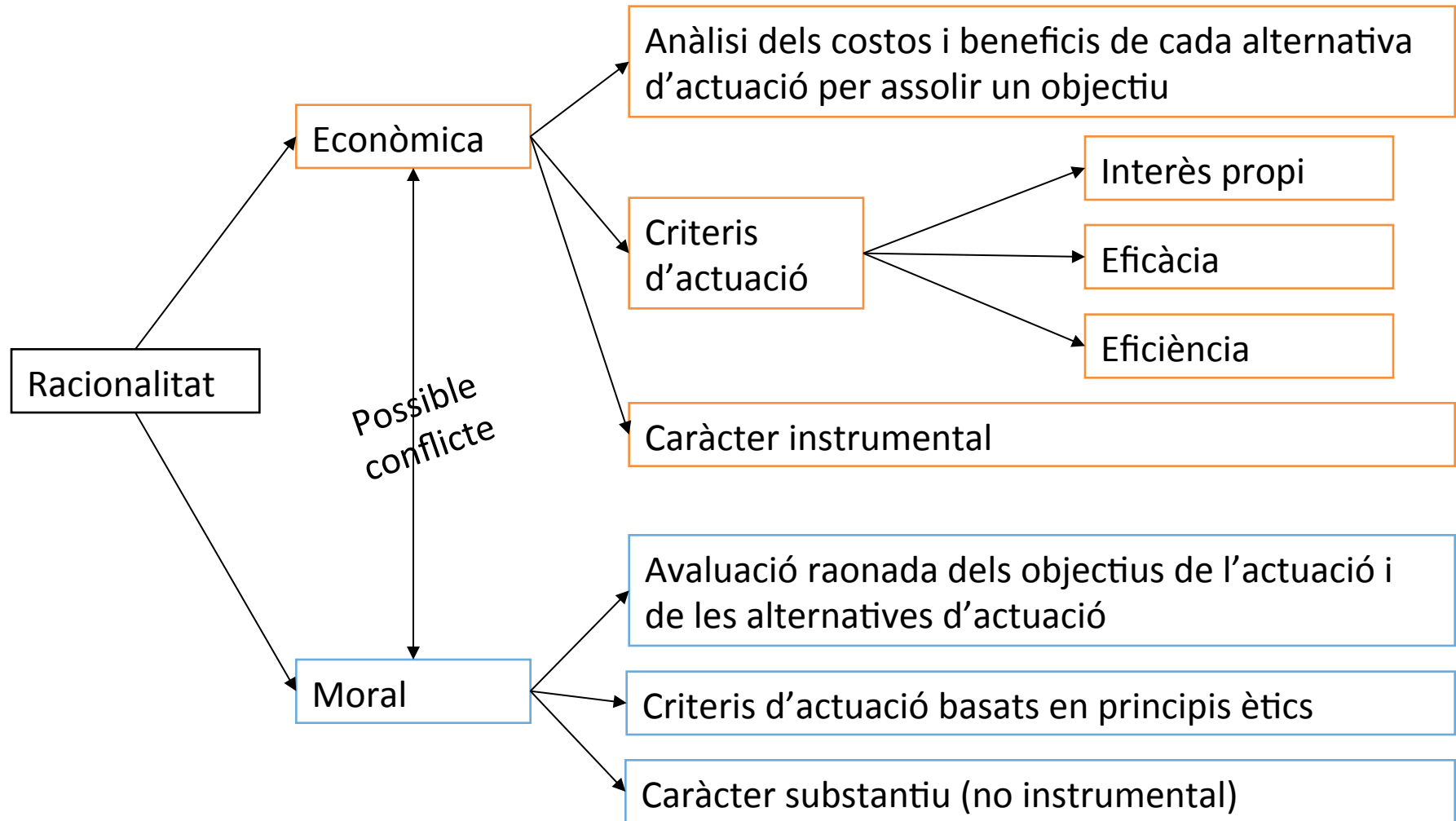
- i. **Anàlisi dels costos i beneficis** de les alternatives d'actuació (càlcul econòmic).
- ii. **Objectius:** interès particular (egoista), guiat per l'eficiència (triar l'opció de menor cost) i per l'eficàcia (triar l'opció més ràpida i efectiva).
- iii. **L'actuació és instrumental:** no té sentit en si mateixa, sinó que és un instrument per a aconseguir l'objectiu predeterminat que es persegueix.

b) Racionalitat moral/ètica:

- i. **Anàlisi de la coherència de les alternatives** amb una sèrie de motivacions ètiques lligades a valors i normes compartides (moral, ideologia, religió).
- ii. **Objectius:** satisfer els valors i normes ètiques individuals i, si escau, col·lectives.
- iii. **L'actuació no és instrumental** perquè els criteris d'actuació són de la mateixa naturalesa (ètico-moral) que els objectius.
- iv. **Pot plantejar-se un conflicte moral** entre l'interès (econòmic) particular d'una elecció i la coherència de la mateixa amb els principis ètico-morals que es posseeixen.

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

2.2. Racionalitat econòmica i racionalitat moral

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

2.3. Racionalitat plena, racionalitat limitada i racionalitat desigual

a) Racionalitat plena:

- i. **Context: informació completa** sobre els costos i els beneficis de totes les alternatives d'actuació. **No existeix ni incertesa ni desigualtat** entre agents quant a l'accés a la informació.
- ii. **Comportament:** Els individus tenen plena capacitat per a processar la informació de totes les alternatives possibles d'actuació i de triar l'opció òptima. Tenen, doncs, un **comportament maximitzador** del benestar.

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

b) Racionalitat limitada:

- i. **Context: la informació sobre costos i beneficis** de les alternatives d'actuació **és incompleta, és costosa i és desigual** entre agents, la qual cosa provoca situacions de risc respecte al comportament dels qui tenen major informació. A més, **existeix incertesa sobre el futur**.
- ii. **Comportament:** Els individus no tenen plena capacitat per a processar la informació de totes les alternatives possibles, sinó que només **tenen una capacitat limitada**. Per tant, restringeixen el camp de comparació de les alternatives a un nombre reduït d'aquestes buscant **una elecció o comportament satisfactori o acceptable no òptim**. És racional comportar-se seguint hàbits o rutines, i té sentit l'aprenentatge a través de l'acció en lloc de saber-ho tot abans d'actuar.
- iii. En un context de racionalitat limitada i incertesa (incapacitat d'anticipar un futur per venir) adquireixen sentit **dos comportaments radicalment oposats**: el comportament **conservador** (aposta per un benestar cert seguint les rutines) i el comportament **innovador** (arrisca per obtenir un major benestar experimentant opcions noves i obrint nous camins).

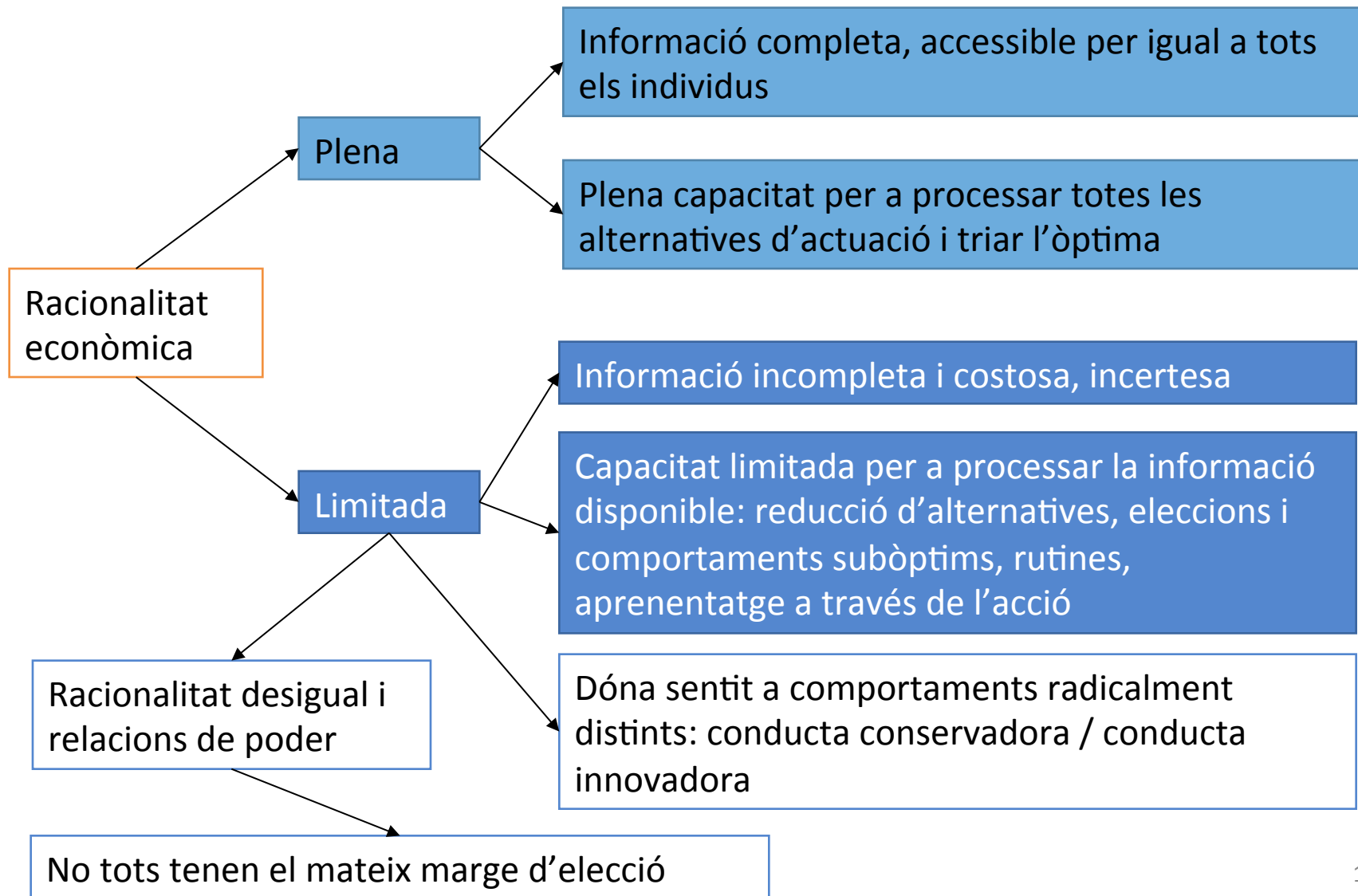
2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

c) Racionalitat desigual i relacions de poder:

- i. **Totes les persones no tenen el mateix accés a la informació ni la mateixa capacitat de raonar**, de manera que les persones amb major informació i educació poden prendre decisions millors que la resta quant a resultats.

- ii. **Les alternatives d'elecció són majors per als agents amb majors recursos de poder: econòmic** (control sobre els mitjans de producció), **polític** (control sobre l'estat), **cultural** (control de la informació). Les persones amb major poder poden no només utilitzar-lo de manera egoïsta, sinó exercir un domini sobre altres agents que reduïska el seu marge d'elecció.

2. El comportament dels agents econòmics: la racionalitat

3. Els béns com a mercaderies

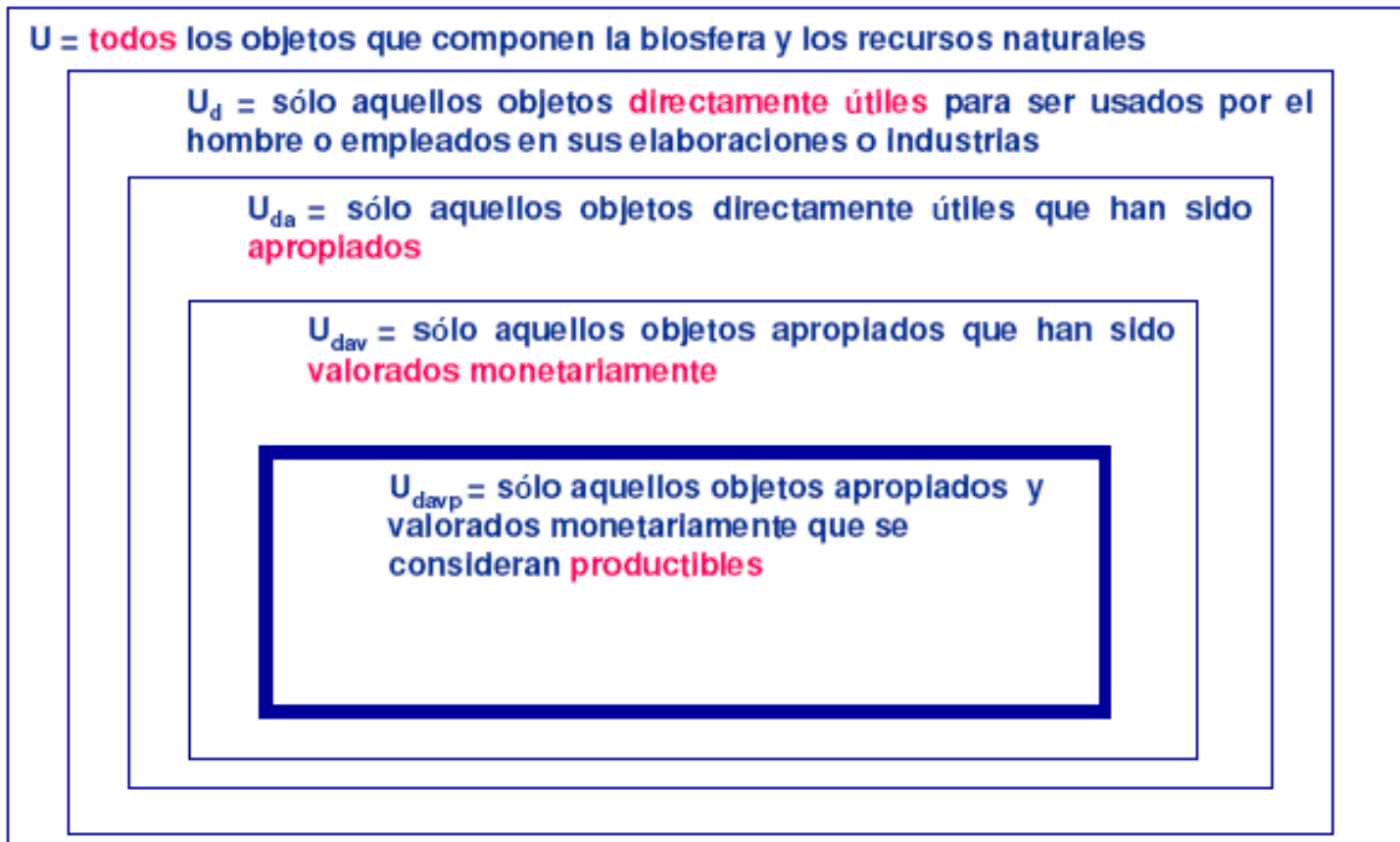
3. Els béns com a mercaderies

3.1. Valor d'ús i valor de canvi dels béns.

- a) **Valor d'ús**: capacitat d'un bé per a satisfer una necessitat. A partir d'un cert nivell de consum la satisfacció addicional que un bé aporta es va reduint (**utilitat marginal decreixent**: la utilitat obtinguda de l'última unitat consumida és cada vegada menor a mesura que es consumeix més).
- b) **Valor de canvi**: capacitat adquisitiva d'altres béns que permet la venda d'un bé. Perquè existisca valor de canvi:
- El bé ha de ser útil per a satisfer alguna necessitat (bàsica o induïda socialment), limitada la seua disponibilitat, exigir algun esforç per a produir-lo o bé per apropiar-se'n.
 - Depèn de la disponibilitat a pagar dels demandants i de la disponibilitat a cobrar dels oferents.
- c) Valor d'ús i valor de canvi sovint **no coincideixen** (ex.: aigua/ diamants)

3. Els béns com a mercaderies

- d) En les economies de mercat gran part dels béns són mercaderies. Per tant:
- i. Els béns són propietat privada.
 - ii. Els béns es produeixen per a la seua venda al mercat.
 - iii. **És més important el valor de canvi del bé que el seu valor d'ús** (per molt necessari que siga el bé o pagues o no el tens).

3. Els béns com a mercaderies

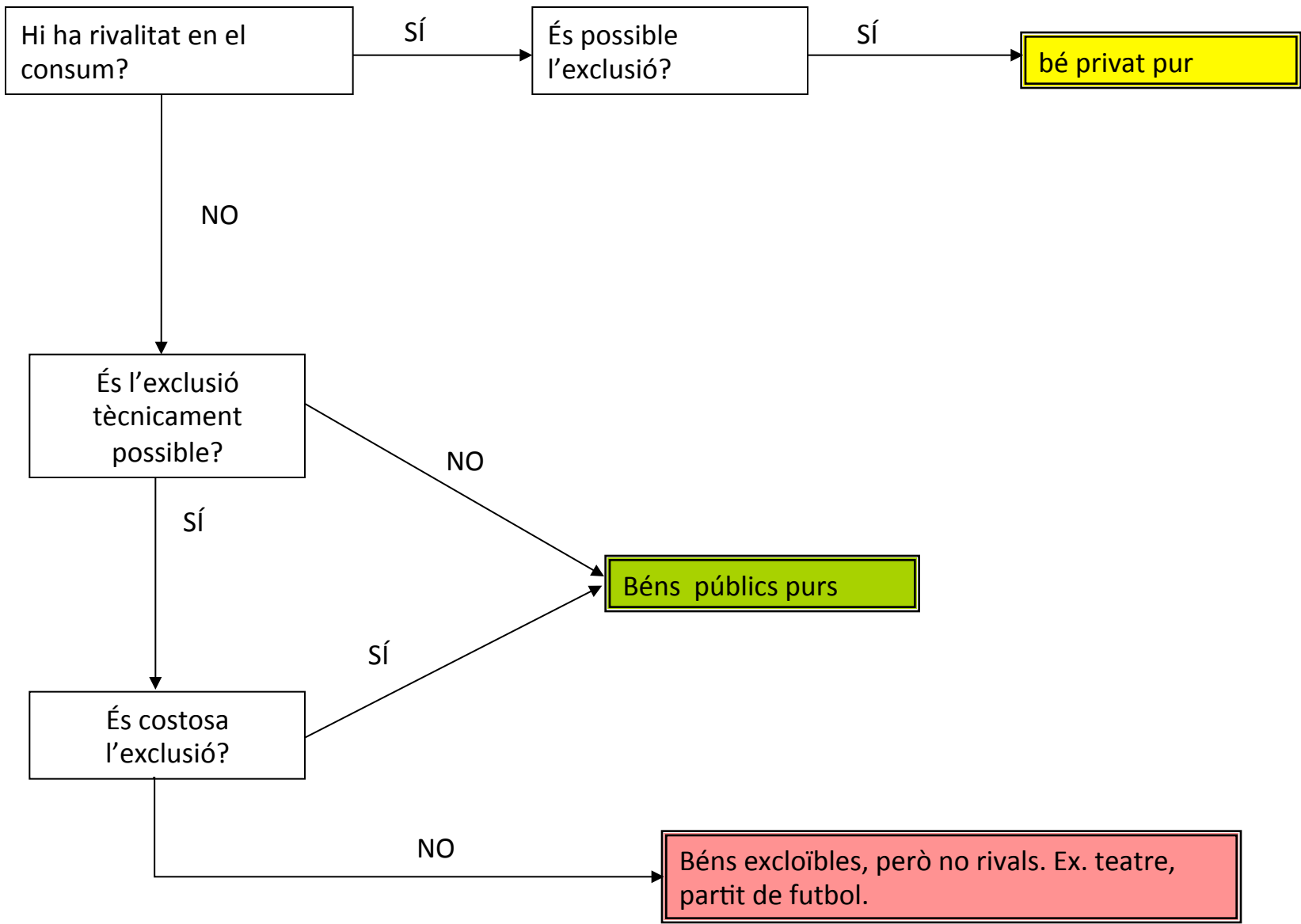
3.2. Tipologies de béns i serveis econòmics.

- a) Segons l'apropriabilitat (grau en què poden ser de propietat privada). Depèn del grau en què es manifesten 2 propietats: exclusió i rivalitat, tenim:
- i. **Els béns públics** (purs) són aquells el consum dels quals és **no rival** (que un individu gaudisca del bé no impedeix el seu consum per part d'un altre individu) i **no exclouïble** (una vegada que el bé es produeix no és possible impedir a un individu el seu ús o gaudiment).
 - ii. **Béns privats** (purs): **rivalitat + exclusió** → apropiables privadament, són objecte de compravenda en el mercat.

3. Els béns com a mercaderies

Rival i exclusió (privat) Ex.: una cervesa	Rival i no exclusió (semipúblic) Ex.: carrer congestionat, aire de la classe
No rival i exclusió (semiprivat) Ex.: televisió de pagament	No rival i no exclusió (públic) Ex.: un far

3. Els béns com a mercaderies

3. Els béns com a mercaderies

b) Segons el seu destí:

- i) **Béns de consum:** utilitzats per les famílies per a satisfer les seues necessitats (consum durable o no durable, segons el temps d'ús).
- ii) **Béns d'inversió o de capital:** utilitzats per les empreses per a produir altres béns (maquinària, instal·lacions, infraestructures).

c) Segons la seua tangibilitat.

- i) **Béns** (materials o tangibles).
- ii) **Serveis:** activitats que no es concreten en béns materials però que satisfan necessitats; caracteritzats per la **simultaneïtat en el temps i l'espai de la producció i el consum** (comerç, hostaleria, transport i comunicacions, banca, serveis a les empreses, educació, sanitat, serveis socials) ⇒ **no es poden emmagatzemar i sovint incorporen molta mà d'obra difícilment substituïble per maquinària** ⇒ baixa productivitat del treball.

3. Els béns com a mercaderies

d) Segons la relació amb altres béns.

- i) **Béns substitutius:** el seu consum és alternatiu, satisfan la mateixa necessitat \Rightarrow si creix el preu d'un, es consumirà més de l'altre.
- ii) **Béns complementaris:** el seu consum és conjunt, l'ús d'un requereix usar l'altre \Rightarrow si augmenta el preu d'un, baixa el consum d'ambdós.

e) Segons la relació amb la renda.

- i) **Béns normals:** el seu ús creix quan es disposa de més poder adquisitiu (ex.: aliments, roba).
- ii) **Béns inferiors:** el seu consum es redueix quan es té una major renda (ex.: objectes de segona mà, menjar ràpid, roba de baixa qualitat).

3. Els béns com a mercaderies

3.3. El concepte d'elasticitat.

- ✓ **L'elasticitat mesura la variació d'una variable davant un canvi unitari d'una altra.**
- ✓ **L'elasticitat-preu** és un indicador de la sensibilitat de la quantitat demanada d'un bé o servei davant una variació unitària del preu d'aquest bé o servei.

$$E(p) = \frac{\text{Variación porcentual de la cantidad demandada del bien}}{\text{Variación porcentual del precio del bien}}$$

- ✓ Respecte a l'elasticitat-preu, **la demanda d'un bé pot ser:**
 - Elàstica:** davant un canvi unitari en el preu d'un bé, la quantitat demanada respon en major quantitat relativa. ($E_{(p)} > 1$).
 - Inelàstica:** davant un canvi unitari en el preu d'un bé, la quantitat demanada respon en menor quantitat relativa. ($E_{(p)} < 1$).
 - Indiferent o unitària:** davant un canvi unitari en el preu d'un bé, la quantitat demanada respon en la mateixa quantitat relativa. ($E_{(p)} = 1$).

3. Els béns com a mercaderies

✓ Factors que afecten l'elasticitat-preu de la demanda:

- **Tipologia del bé o servei:** segons que el bé siga **necessari** ($E_{(p)} < 1$), **sumptuari** ($E_{(p)} > 1$), etc., la sensibilitat davant dels canvis en els preus és diferent. Aquells béns amb **demandes inelàstiques** solen tenir fixats els preus per part de l'Estat, per a evitar subconsums (exemple: medicaments, serveis bàsics, etc.).
- **Existència i disponibilitat de béns substitutius o complementaris:** l'existència de béns substitutius provoca que la demanda d'un bé tendisca a ser més elàstica que amb la seua absència. El raonament en els béns complementaris actua de manera inversa.
- **Percentatge de la despesa en dit bé sobre el total de la renda del consumidor:** en funció de la despesa que represente el consum total d'un bé, els canvis en els preus afectaran en major o menor quantia al consumidor.
- **Període de temps considerat:** el temps afecta la demanda, en general augmentant l'elasticitat-preu. Amb el pas del temps, el consumidor pot buscar i trobar alternatives de consum en altres béns i serveis.

3. Els béns com a mercaderies

- ✓ **L'elasticitat renda és la variació percentual de la quantitat demanada en funció de la variació de la renda.**

$$E(y) = \frac{\text{Variación porcentual de la cantidad demandada del bien}}{\text{Variación porcentual de la renta}}$$

- En el cas dels **béns inferiors** l'elasticitat renda és negativa, ja que en augmentar la renda disminueix el consum ($E_{(y)} < 0$).
- L'elasticitat renda és positiva en el cas dels **béns normals**, ja que en augmentar el nivell de renda s'incrementa el consum d'aquests béns. Dins dels béns normals **cal diferenciar els béns necessaris**, el consum dels quals augmenta en incrementar-se la renda, però en menor proporció que aquesta. Per això, l'elasticitat renda en el cas d'aquests béns se situa entre 0 i 1 ($E_{(y)} > 0 < 1$).
- En el cas dels **béns de luxe**, l'augment de la renda ocasiona un increment més que proporcional en la demanda, de manera que el valor de l'elasticitat renda serà major que 1 ($E_{(y)} > 1$).

3. Els béns com a mercaderies

- ✓ **L'elasticitat creuada del bé X pel que fa al bé Y és la variació percentual de la quantitat demanada del bé X pel que fa a les variacions percentuals del preu del bé Y.**
 - L'elasticitat creuada de la demanda **serà positiva** si la quantitat demanada del bé X augmenta quan s'incrementa el preu del bé Y \Rightarrow **els béns X i Y són substitutius.**
 - L'elasticitat creuada de la demanda **serà negativa** quan l'augment del preu del bé X provoqui una reducció en la quantitat demanada del bé Y \Rightarrow **els béns X i Y són complementaris**, tendeixen a utilitzar-se conjuntament.

4. Demanda i oferta de béns

4.1. La decisió de demanda o de consum.

- a) **La demanda individual d'un bé reflecteix el desig i la capacitat de comprar-lo d'un agent determinat.** Des d'una **perspectiva d'economia política**, el procés de decisió del consumidor es desenvolupa en un entorn d'informació i racionalitat limitada i desigual (vegeu apartat anterior), i **és influït per factors diversos de naturalesa econòmica i social:**
 - i. **La restricció pressupostària (definida per la renda disponible i pels preus)** indica la quantitat màxima de béns demandats.

4. Demanda i oferta de béns

- ii. **La cultura com a representació d'allò que resulta preferible i desitjable, a partir de valors compartits per la classe social en què s'integra cada persona** (definida en bona part pel tipus d'ocupació, nivell educatiu i ingressos) **[influeix sobre els gustos i les preferències individuals]**.
- iii. **La influència directa de les persones amb les quals es mantenen contactes freqüents** (família, llocs de treball, amics) **aporta informació, genera efectes d'imitació i desig de reconeixement** [dins del grup de referència].
 - **Els models culturals i els grups de referència defineixen estils de vida que comporten patrons de demanda**, els quals poden ser afectats per les **estratègies de màrqueting** de les empreses.
- iv. **Factors personals**: edat, tipus de personalitat, experiència de consum, [caràcter innovador o conservador].

4. Demanda i oferta de béns

b) La perspectiva econòmica convencional (economia neoclàssica) redueix la complexitat de la decisió de demanda que acabem de veure a una estricta racionalitat individual:

- i. Cada persona **coneix perfectament les seues preferències i és capaç de comparar la utilitat** (benestar) que li reporten el consum de totes i cadascuna de les combinacions de béns, **amb racionalitat plena** (anàlisi cost-benefici de totes les alternatives).
- ii. **Es persegueix aconseguir la màxima utilitat possible donats els preus i la renda disponible** (restricció pressupostària); **això exigeix distribuir la despesa entre els diferents béns de manera que la utilitat que proporciona l'última unitat consumida de cada bé (utilitat marginal: UM) siga proporcional al seu preu:**

$$UM_x/UM_y = P_x/P_y$$

Si la despesa en el bé X proporciona una major utilitat marginal que la despesa en el bé Y, cal augmentar la demanda de X i disminuir la de Y.

- iii. **En el cas de béns normals, com que la utilitat marginal del consum dels béns és decreixent, solament es demanarà més si el preu relatiu baixa.**

4. Demanda i oferta de béns

4.2. Determinants de la demanda de béns (economia convencional): la corba de demanda.

- a) **La quantitat demanada** d'un bé és: **la quantitat que es desitja comprar per a cada preu del bé (no la que es compra finalment al mercat, perquè l'intercanvi al mercat només es produeix quan la quantitat demanada i la quantitat oferida coincideixen).**
- b) La quantitat demanada d'un bé **depèn de:**
 - i. **El preu del bé** (a major preu, menor quantitat demanada).
 - ii. **La renda del consumidor** (a major renda, major quantitat demanada).
 - iii. **El preu dels béns substitutius o complementaris.**
 - iv. **Els gustos i les preferències del consumidor.**

4. Demanda i oferta de béns

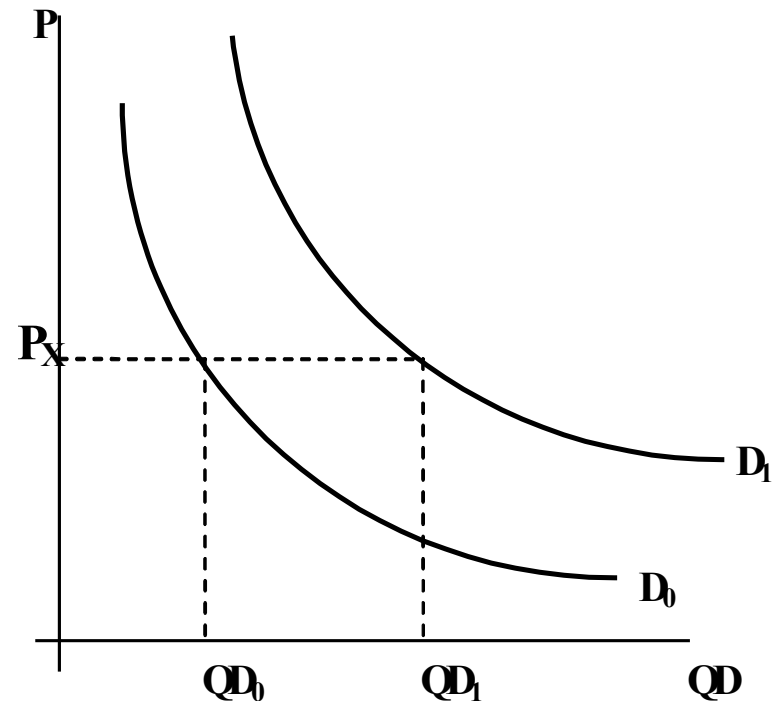
c) La corba de demanda mostra la relació entre la quantitat demanada d'un bé (QD) i el seu preu (P):

Si s'incrementa P → QD disminueix
Si disminueix P → QD s'incrementa

} Relació inversa entre P i QD

d) La corba de demanda **es desplaça cap a la dreta** (major quantitat demanada per a cada preu del bé: $D_0 \rightarrow D_1 \Rightarrow QD_0 \rightarrow QD_1$) si:

- **S'incrementa la renda** (béns normals).
- **Canvien els gustos a favor del bé en qüestió.**
- **Augmenta el preu dels seus béns substitutius.**
- **Baixa el preu dels seus béns complementaris.**

4. Demanda i oferta de béns

4.3. Determinants de l'oferta de béns (economia convencional): la corba d'oferta.

- a) **Quantitat oferida** d'un bé: **és la quantitat que es desitja vendre per a cada possible preu d'aquest bé** (no la quantitat que finalment es vendrà).
- b) La quantitat oferida d'un bé (relacionada amb la possibilitat d'obtenir benefici en la seua venda, en funció dels ingressos i costos del productor), **depèn de:**
 - i. **El preu del bé** (a major preu, major quantitat oferida).
 - ii. **El preu dels factors de producció** (a majors costos, menor quantitat oferida).
 - iii. **La tecnologia i de l'organització**, és a dir de l'eficiència productiva i el progrés tècnic (a major eficiència, menors costos, major oferta).

4. Demanda i oferta de béns

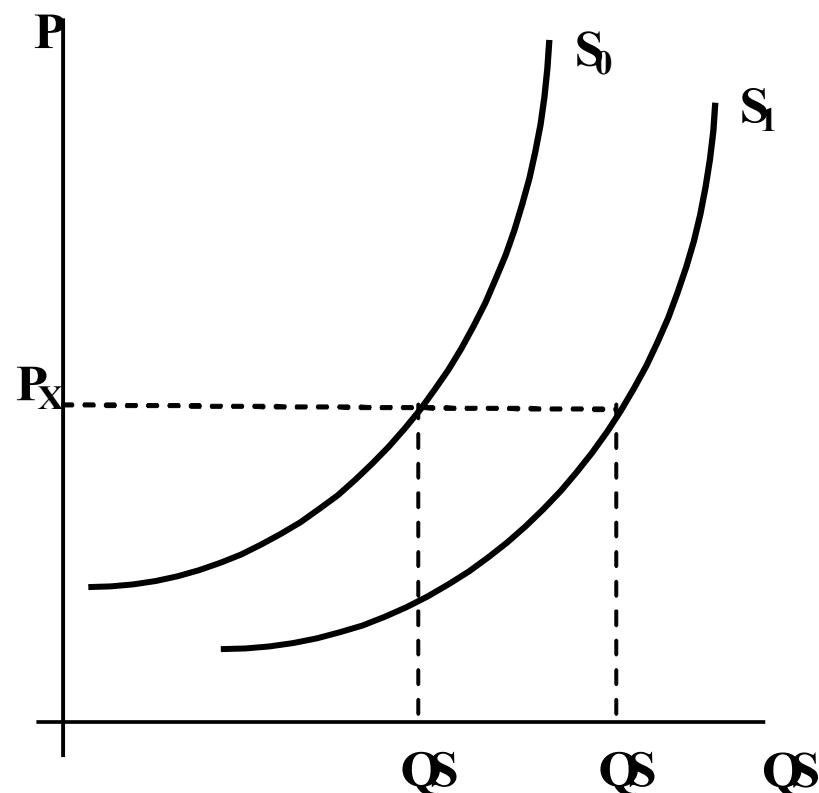
c) La corba d'oferta mostra la relació entre la quantitat oferida d'un bé (QS) i el seu preu (P):

Si s'incrementa P → QS s'incrementa
Si baixa P → QS disminueix

} Relació directa entre P i QS

d) La corba d'oferta **es desplaça cap a la dreta** (major quantitat oferida per a cada preu del bé: $S_0 \rightarrow S_1 \Rightarrow QS_0 \rightarrow QS_1$) si:

- **Baixa el preu dels factors de producció.**
- **Augmenta l'eficiència productiva** [progrés tècnic].

5. L'empresa i les estructures de mercat

5.1. Què significa el concepte d'estructura de mercat?

- ✓ Considerant que el mercat d'un bé o servei està format pel conjunt d'empreses que els produeixen, **l'estructura de mercat respon a quin és el comportament de les empreses en un mercat.**
- ✓ Fonamentalment l'estructura de mercat **indica el nombre d'empreses existent i el grau de competència** que es dona entre elles.
- ✓ Què significa **el poder de mercat per part de les empreses?** És **la capacitat d'una empresa d'influir en el preu de venda d'un producte i en altres de les seues característiques** (com la quantitat disponible en el mercat, qualitats, etc.).

5. L'empresa i les estructures de mercat

5.2. Diferents tipologies d'estructures de mercat:

- a) **Competència perfecta:** característiques fonamentals són:
 - I. Existència d'**informació perfecta** per a oferents i demandants.
 - II. Existència de **molts oferents en el mercat**.
 - III. Empreses amb **nul o escàs poder de mercat**.
- b) **Monopoli:** mercat en el qual **només existeix un oferent** en la indústria, amb poder màxim de mercat. Influeix totalment en el preu i les altres característiques del bé o servei.
- c) **Monopsoni:** mercat en el qual **només existeix un demandant**.

5. L'empresa i les estructures de mercat

d) Estructures intermèdies:

- **Oligopoli:** mercat en el qual hi ha **un nombre reduït de productors** amb un cert poder de mercat.
- **Duopoli:** mercat en el qual només hi ha **dos venedors** amb un cert poder de mercat.
- **Competència monopolística:** estructura mixta, que combina característiques de la competència perfecta i del monopoli. Comparteix amb la competència perfecta l'existència de **molts venedors**. Comparteix amb el monopoli el fet que aquests venedors tenen **un cert poder de mercat**, poden diferenciar el seu producte.

5. L'empresa i les estructures de mercat

5.3. La competència perfecta.

- ✓ És una **representació idealitzada** dels mercats de béns i de serveis en la qual la interacció recíproca de l'oferta i la demanda determina el preu i la quantitat d'equilibri, que maximitza el benestar comú: almenys algú millora el seu nivell de benestar sense que ningú empitjore (òptim paretià).
- ✓ **Supòsits** que han d'acomplir-se perquè existisca:
 - i. **Atomització del mercat** (gran nombre de venedors i compradors).
 - ii. **Producte indiferenciat** (bé homogeni) i divisible.
 - iii. **Informació perfecta de compradors i venedors.**
 - iv. **Comportament racional dels agents** (preferències individuals racionals): maximització del benestar individual.
 - v. **Lliure mobilitat dels factors productius** (no hi ha barreres d'entrada ni d'eixida).
- ✓ En termes generals, el model de competència perfecta **suposa: individualisme, comportament racional, conducta egoista i estratègia maximitzadora.**

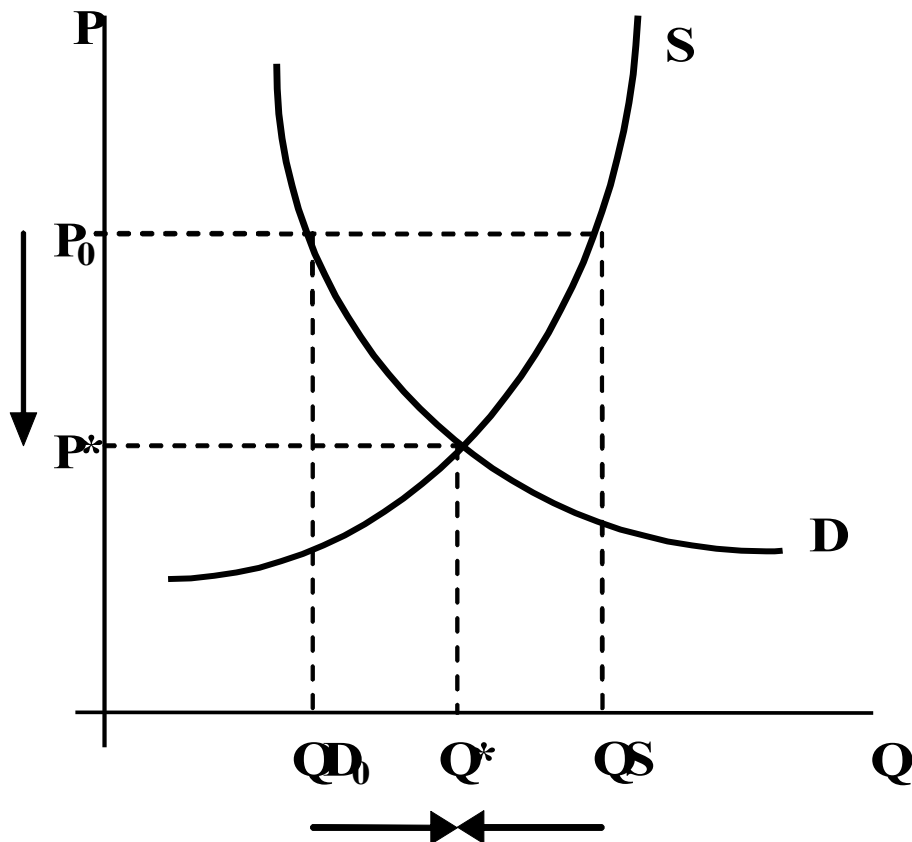
5.3.1. L'equilibri del mercat competitiu: preus i quantitats

- a) L'equilibri del mercat (equilibri d'oferta i demanda) per un bé té lloc **quan, a un determinat preu del bé** (preu d'equilibri: P^*), **la quantitat oferida i demanada coincideixen** ($Q^S = Q^D = Q^*$: quantitat d'equilibri finalment comprada i venuda).
- b) En situacions d'equilibri, els plans de compradors i de venedors es compleixen, de manera que no hi ha incentius a canviar de situació (al preu d'equilibri **tota l'oferta troba demanda, el mercat “es buida”**).

5. L'empresa i les estructures de mercat

✓ La tendència cap a l'equilibri de mercat.

a) El procés per a aconseguir l'equilibri de mercat **serà automàtic si existeix flexibilitat de preus**, la qual cosa **requereix al seu torn que existisca competència entre compradors i entre venedors**:

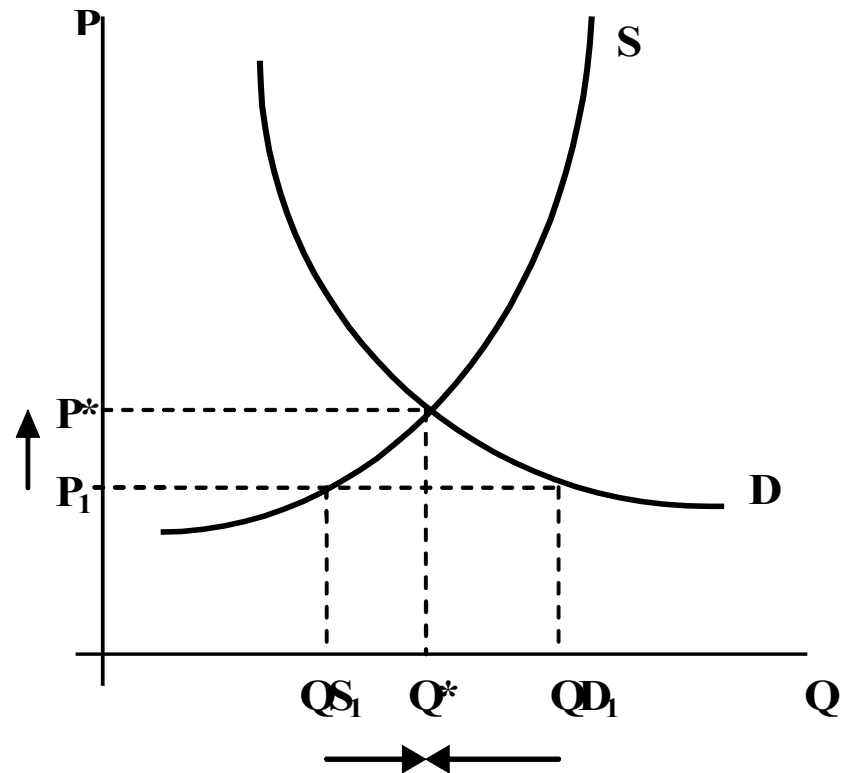
i. Si els venedors ofereixen a un **preu arbitràriament elevat**, la quantitat demandada (Q_D) serà inferior a la quantitat oferida (Q_S) → **Excés d'oferta**.

➤ Aleshores, la competència entre els venedors els farà baixar el preu ($P_0 \rightarrow P^*$) per a captar més demanda i reduirà els incentius als venedors per a oferir el bé → s'anirà reduint Q_S a mesura que es redueix P , i anirà incrementant-se Q_D , fins que P arribi a un valor (P^*) en què $Q_S = Q_D = Q^*$.

5. L'empresa i les estructures de mercat

ii. Si els venedors ofereixen un preu arbitràriament baix, la quantitat demanada (QD) serà superior a la quantitat oferida (QS) → **Excés de demanda**.

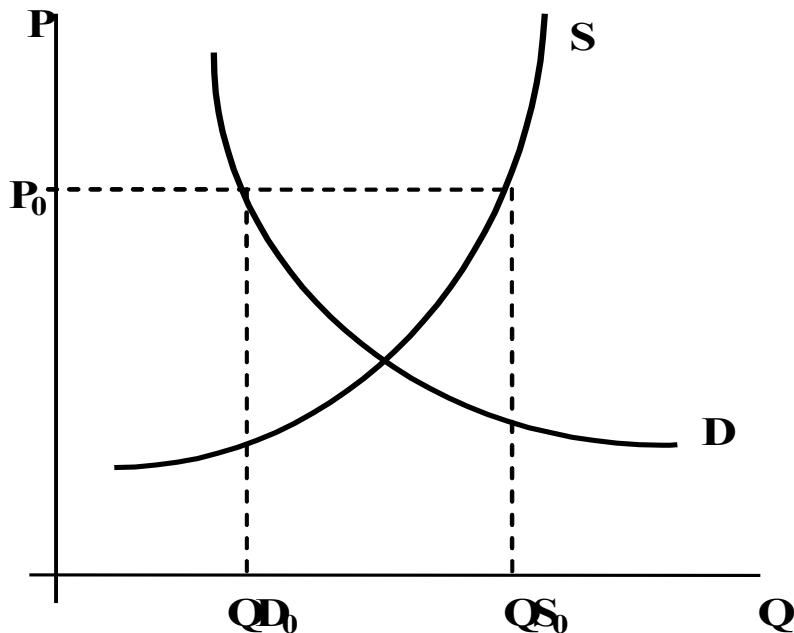
➤ Aleshores, la competència entre els compradors els farà incrementar el preu (P) que estan disposats a pagar pel bé, però es reduirà la QD, mentre els venedors tindran incentius per a incrementar QS → s'anirà reduint QD a mesura que s'augmenta P, i anirà incrementant-se QS, fins que P arribi a un valor (P^*) en què $QD=QS=Q^*$.

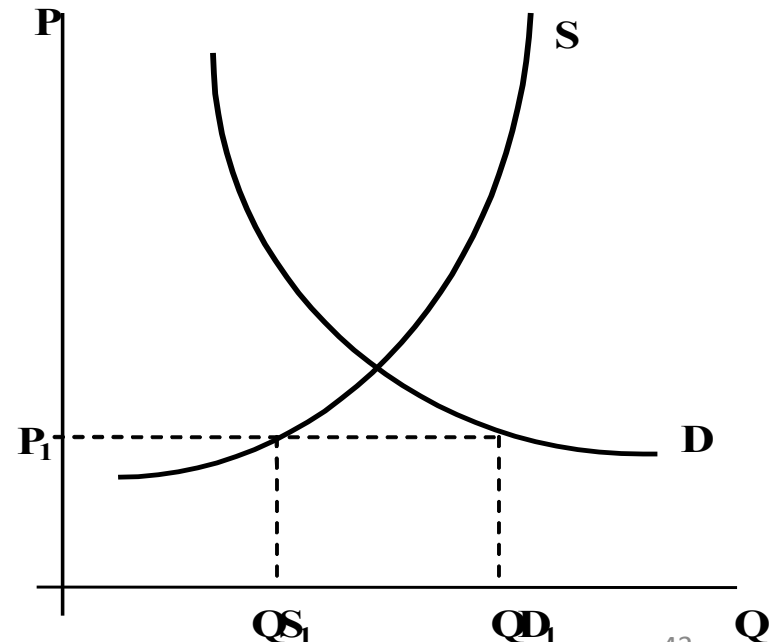
5. L'empresa i les estructures de mercat

b) Si es fixen preus mínims o màxims (preus no flexibles), el procés cap a l'equilibri no es donarà i **persistirà el desequilibri entre demanda i oferta en el mercat:**

i. Un preu fix mínim P_0 superior al preu d'equilibri farà persistir l'**excés d'oferta** (els productors volen vendre al preu P_0 més quantitat que aquella que els consumidors estan disposats a comprar).

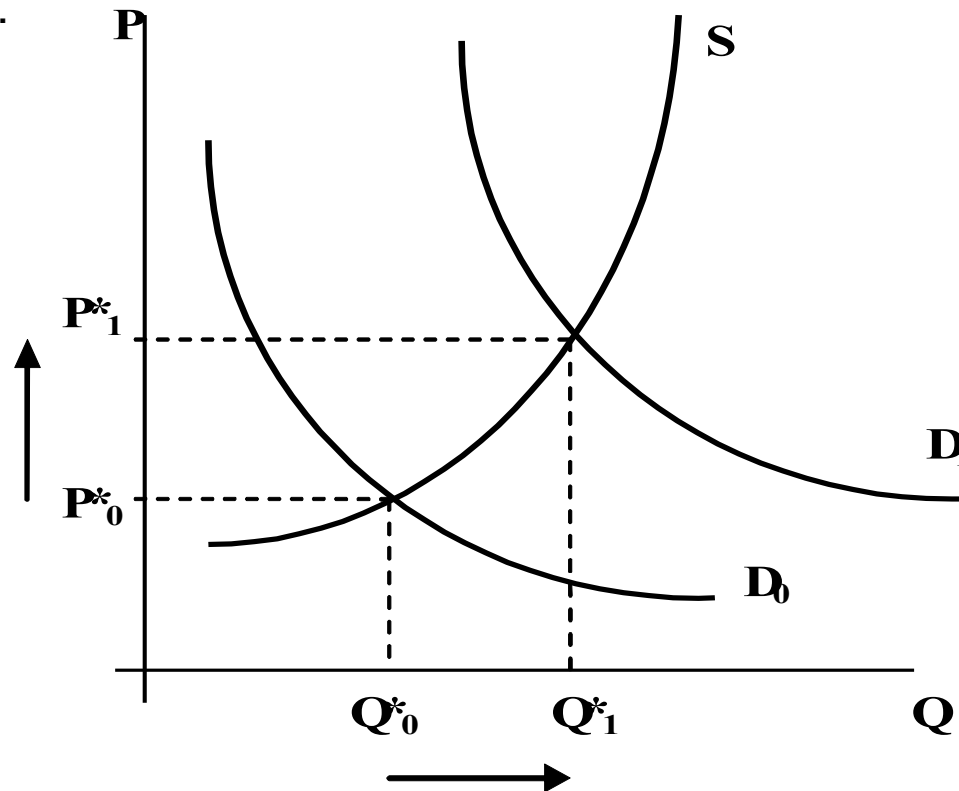
ii. Un preu fix màxim P_1 inferior al preu d'equilibri farà persistir l'**excés de demanda** (els productors no estan disposats a vendre a P_1 tota la quantitat que els consumidors volen comprar).

5. L'empresa i les estructures de mercat

c) **Si canvien les circumstàncies de la demanda** (renda, preferències, preus dels béns substituïts o complementaris) **o de l'oferta** (cost dels factors de producció, eficiència tècnica), **l'equilibri de mercat canviarà fins a aconseguir un nou preu i una nova quantitat d'equilibri.**

➡ Exemple: un augment en la renda dels consumidors provocarà un desplaçament de la corba de demanda cap a la dreta, que implicarà un nou punt d'equilibri amb un preu més alt i una major quantitat comprada i venuda.

5.3.2. El model de competència perfecta i l'Estat.

- ✓ **Si s'acompleixen tots els supòsits** de funcionament dels mercats en competència perfecta, **la intervenció exògena en el mercat no dóna lloc a un resultat més eficient** en sentit paretià.
- ✓ **Però en la realitat econòmica rarament es compleixen alhora tots els supòsits**, i encara que es complisquen, **pot ser que el criteri de l'òptim paretià no siga acceptable o desitjable des del punt de vista ètic per a la societat.**
- ✓ **Quan hi ha fallades de mercat o altres criteris ètics** per a decidir com es maximitza el benestar de la societat (per exemple: uns empitjoren la seua situació en benefici d'altres, amb compensació o sense), **és necessària la intervenció de l'estat en el funcionament del mercat.**

5. L'empresa i les estructures de mercat

5.4. L'existència de mercats imperfectes.

- ✓ En general, es donarà quan:
 - Existisca un **nombre reduït d'empreses**.
 - Davant **la falta d'homogeneïtat** del bé o servei.

- ✓ En termes generals, poden definir-se **tres models d'imperfeció dels mercats**:
 - **Monopoli i oligopoli** (que són el resultat del procés de concentració de capitals).
 - **La competència monopolística** (quan en un mercat les empreses poden aconseguir avantatges de mercat per la diferenciació del producte).

5.5. Anàlisi de la concentració de capitals: monopolis i oligopolis.

- ✓ **La concentració de capital i del nombre d'empreses en un mercat (o en diversos, en el conjunt de l'economia) és una característica de l'economia capitalista.**
- ✓ En la realitat, aquesta concentració **es materialitza en:**
 - Monopolis purs.
 - Acord voluntari.
 - Associacions per a fixació de preus.
 - Càrtels, per a reduir la competència.
 - Trust, fusions d'empreses.
 - Holdings, conjunt d'empreses que forma un mateix grup financer, que són controlats per aquest grup mitjançant la participació accionarial en cada una de les empreses.

5. L'empresa i les estructures de mercat

✓ Causes de la concentració de capital:

- a) **Barreres d'entrada.** Representen tot tipus d'**inconvenients per a l'entrada de noves empreses en un mercat**, com a **conseqüència d'avantatges absoluts** (patents, personal format, coneixement del mercat, acords privilegiats amb proveïdors, etc.), **diferenciació del producte** (marca i el poder de la publicitat) o **economies d'escala**. Algunes poden formar part de la dinàmica pròpia de la producció o del mercat, i altres poden ser desenvolupades i incentivades per les mateixes empreses per tal d'assolir o mantenir una posició dominant en el mercat.

5. L'empresa i les estructures de mercat

- b) **Acumulació de recursos.** L'aparició i la disponibilitat dels recursos econòmics necessaris per al procés productiu és un dels fets més rellevants en l'anàlisi de la concentració en els mercats. **Mitjançant la titularitat d'aquests recursos d'unes empreses s'impedeix de fet l'entrada a noves empreses.** A més, és important considerar el cost de disponibilitat d'aquests recursos, que poden ser elevats, i incentivar així la concentració.
- c) **Monopolis naturals.** Processos productius que **exigeixen una gran inversió de recursos** i que **presenten unes grans economies d'escala.** En molts casos, es tracta de **béns no divisibles** (xarxa d'aigua potable, xarxa telefònica, etc.) en altres, encara que els béns produïts són divisibles, **la inversió necessària per a produir el bé és tan gran** que sols es justifica si es produeix una gran quantitat acaparant tot el mercat.

Els processos de desregulació i privatització dels monopolis naturals de titularitat pública ha donat lloc a la generació d'oligopolis de titularitat privada.

6. Les fallades de mercat

6.1. Les fallades de mercat

- ✓ En economia, fallada de mercat és el terme usat per a descriure la situació que es produeix quan **el subministrament que fa un mercat d'un bé o servei no és eficient**, bé perquè el mercat subministra **més quantitat del que seria eficient** o també es pot produir la fallada perquè l'equilibri del mercat proporciona **menys quantitat d'un determinat bé del que seria eficient**.
- ✓ La "fallada de mercat" **no ha de confondre's amb una situació de "col·lapse econòmic"** o amb una disfunció en les regles de mercat. Només hem d'usar el terme "fallada de mercat" per a referir-nos a una **situació en la qual el mercat falla a l'hora d'aconseguir eficiència, en sentit econòmic**. És a dir, **quan s'analitza la realitat econòmica i s'observen situacions que disten dels supòsits en els quals es basa el model de competència perfecta**.

6. Les fallades de mercat

1. Fallades de competència

- L'objectiu és millorar l'eficiència dels mercats: fer-los més competitius. Les fallades de competència **es fonamenten en el fet que els participants en el mercat disposen d'un cert poder que materialitzen en benefici propi.**
- La intervenció del sector públic en les fallades de la competència es concreta en la política de (defensa) la competència.
- Alguns exemples d'intervenció i regulació per part de les administracions públiques són: legislació antimonopoli, propietat pública de monopolis, regulació de monopolis/oligopolis.

2. L'existència de béns públics

- Un bé públic és aquell el consum del qual és no rival i és **impossible (o molt costós) excloure a algú del seu consum**. El fet més rellevant dels béns públics és analitzar i decidir qui ha de proveir el seu consum.
- Existeix un comportament privat (individual) que explica les diferències substancials d'aquest tipus de béns pel que fa als béns privats. És l'anomenat ***free-rider* (polissó)**. Un *free-rider* és una **persona que consumeix un bé sense pagar**. **Es trenca el nexa entre consum i pagament, tots es beneficien de l'existència d'un bé públic** (exemple, un far), **però per a gaudir del bé públic no es necessita pagar-lo** (el bé públic és de consum no rival i no és possible l'exclusió). **En conseqüència, ningú tindrà incentius per a pagar el bé públic** (tots tenen incentius per a actuar com a *free-riders*). **En conclusió: el mercat no proveeix els béns públics.**

6. Les fallades de mercat

- **La provisió dels béns públics:**
 - ✓ Si el mercat no proveeix els béns públics, a pesar que la gent prefereix consumir-los, **quina solució es pot plantejar?**
 - **La provisió pública dels béns públics:** el sector públic, utilitzant la capacitat coactiva per a captar **els impostos, finança els béns públics a través del pressupost.** L'actuació del sector públic garanteix l'obligació dels usuaris d'un bé públic a pagar pel seu ús.
 - **Alternatives privades:** el sector no lucratiu pot ser un element clau en la ruptura del dilema social que genera el problema del finançament dels béns públics. **En certes ocasions els individus no es comporten d'una manera tan egoista** com prediu la teoria econòmica.

3. Els efectes externs.

- Els efectes externs poden definir-se com **la influència de les activitats d'un agent sobre el benestar d'altres agents.**
- Els efectes externs **poden catalogar-se:**
 - **Segons l'activitat que els genera, i així es denomina com a efectes externs en el consum i en la producció.**
 - **Segons el tipus d'efecte sobre el benestar dels agents implicats, i així es denomina com a costos i beneficis externs.**
- Per **internalització** dels efectes externs s'entén **la introducció d'incentius, en el comportament dels agents** que generen els efectes externs, **per a reduir les activitats que produeixen costos i incrementar les que produeixen beneficis.**

6. Les fallades de mercat

- **La internalització implica en moltes ocasions la intervenció del sector públic. Instruments a la seua disposició:**
 - **La regulació.** Permet reduir la diferència entre costos privats i socials en **limitar o establir nivells màxims de les activitats** generadores d'efectes externs.
 - **Impostos i subvencions. Modifica els incentius en aproximar el nivell d'activitats a l'òptim social. Un impost sobre l'activitat generadora de costos externs** (siga en la producció o en el consum) **disminueix el nivell d'aquesta.** (ex.: impostos sobre l'emissió de contaminants, impostos especials sobre el consum de begudes alcohòliques, tabac, gasolina, etc.). **Una subvenció sobre una activitat que genera beneficis** (tant en la producció com en el consum) **augmenta el nivell d'aquesta** (ex.: educació obligatòria i subvencionada fins als 16 anys, subvenció per determinades produccions artístiques i culturals, etc.).

6. Les fallades de mercat

- Des d'una perspectiva menys intervencionista, s'ha defensat que la internalització pot aconseguir-se mitjançant acords privats, a partir del **teorema de Coase**. Parteix de la hipòtesi d'inexistència de costos de transacció (o molt reduïts), i **estableix la possibilitat de negociar les compensacions pels efectes externs negatius (o positius) entre les parts afectades, sense la necessitat de la intervenció del sector públic.**
- La solució és eficient perquè les compensacions pactades SEMPRE milloren el benestar de les dues parts. Per a això **és necessari que els drets de propietat de les diferents parts estiguen ben assignats i puguin defensar-se**. Si es pot negociar una solució, aquesta serà eficient. No obstant això, **el teorema falla quan els costos de transacció són elevats**: si per a arribar a un acord els costos són prohibitius, aquest pot no existir.

4. L'existència dels béns preferents, tutelars i relacionals.

- **Béns preferents:** Són aquells béns que **són demanats (oferits) a un nivell inferior al socialment desitjable**. A més inclouen la percepció que el seu consum és indispensable per al desenvolupament d'una vida (individual i col·lectiva) satisfactòria (ex.: sanitat, educació, habitatge, etc.).
- **Béns relacionals:** Es tracta de béns en els quals **la relació mateixa constitueix el valor del bé** (ex.: capital social; relacions interpersonals, etc.).

5. La informació perfecta o asimètrica.

- En el model de competència perfecta se suposa que **tots els agents participants en aquesta economia disposen de la mateixa informació** sobre, per exemple, el procés d'intercanvi d'un bé o servei. **○ que la informació és irrellevant** per a aquest procés d'intercanvi.
- S'ha demostrat que aquest supòsit és incorrecte, que **la informació és un valor (econòmic) en si mateix**, i que la disponibilitat d'informació per part dels agents implicats no és igual en els processos econòmics.
- Per això, una de les fallades de mercat més estudiades, i de més visibilitat en la societat i l'economia, és la importància, determinació i rellevància de la informació en l'economia.

6. Els recursos naturals, el seu consum i la seua apropiació.

- En l'anàlisi de l'economia de mercat, des de la perspectiva de competència perfecta, **l'existència dels recursos naturals impedeix aplicar les regles de mercat.**
- **Els recursos naturals “no són de propietat privada”**, el seu consum pot ser no excloent, però sí rival.
- Per tant, la consideració dels recursos naturals com a propietat comuna pretén donar resposta i ordre a les accions d'ús, gaudi, consum, producció, etc., d'aquests recursos, que a més de tenir una perspectiva econòmica (béns/mals) **són fonamentalment recursos vitals.**

6. Les fallades de mercat

7. Desigualtats en la distribució de la renda, i fluctuacions en el cicle econòmic.

- Una altra de les fallades de mercat més significatives és la desigual distribució de la renda, després del procés productiu, de consum, etc.
- Amb això **es justifica la intervenció externa al mercat**, perquè es considera que la desigualtat (inequitat) ha de tendir a reduir-se. Aquesta desigualtat es dona entre persones i/o territoris.
- D'altra banda, **els cicles econòmics són una característica de totes les economies actuals**. Les fases expansió/auge vs. crisi/depressió són la constatació de les fluctuacions en els nivells d'activitat econòmica.

6. Les fallades de mercat

Fallades assignatives del mercat	Exemples
1. Existència de competència imperfecta	Monopolis, oligopolis, competència monopolística, economies d'escala en la producció, etc.
2. Existència de béns públics <i>free-riders</i> (polissons)	Prevenició d'inundacions, administració de justícia, il·luminació pública, infraestructures viàries, hidràuliques, etc.
3. Existència d'efectes externs (externalitats o economies/deseconomies externes) - <i>Coase</i>	(-) contaminació, soroll, etc. (+) prevenició malalties contagioses, investigació noves tecnologies, etc.
4. Existència de béns preferents o tutelars (-preferències individuals incompletes)	Sanitat, educació primària, etc.
5. Existència d'informació imperfecta i asimètrica	Entre comprador-venedor
6. Existència dels recursos naturals	l'aigua, l'aire
7. Desigualtats en el nivell de renda. Existència de risc i incertesa i mercats incomplets	Préstec a alguns col·lectius, provisió d'assegurances en alguns sectors

6.2. Justificacions d'intervenció pública.

- ✓ **Àmbits d'intervenció de l'estat en els sistemes econòmics mixts:**
 - **Promoció de l'assignació eficient dels recursos** quan el mercat no arriba a l'assignació òptima: corregir les fallades del mercat: fallades de la competència, béns públics i efectes externs.
 - **Promoció de la justícia distributiva.** L'eficiència no comporta equitat en el repartiment de la renda.
 - **Estabilització de l'activitat econòmica.** El sector públic intervé en l'àmbit macroeconòmic per a evitar la desocupació, la inflació, la deflació i garantir el desenvolupament econòmic.